
Anton Korošec, predsednik vlade

Emma Anne Hatto*

Potrjeno – Accepted: 5. 9. 2022 | Objavljeno – Published: 14. 12. 2022

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 929Korošec A."1928"

Emma Anne Hatto: Anton Korošec, predsednik vlade. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 93=58(2022), 2–3, str. 47–65

V prispevku je obravnavano petmesečno obdobje predsednikovanja slovenskega politika Antona Korošca, v času od julija do decembra 1928. V njem je predstavljeno, kako je njegovo predsedovanje močno zaznamovala zapuščina atentatov v Narodni skupščini junija 1928. Upoštevajoč te okoliščine ugotavljam, da je Korošec poskušal previdno vzpostaviti ravnovesje med poskusi pomiritve svoje negotove vlade in opozicijskega bloka kmečko-demokratske stranke, hkrati pa je izvajal politične reforme, za katere je verjel, da bodo omogočile, da bo Kraljevina Jugoslavija bolje služila interesom vseh njenih narodnih skupin.

Ključne besede: Anton Korošec, politična zgodovina, Jugoslavija, 1928.

1.01 Original Scientific Article
UDC 929Korošec A."1928"

Emma Anne Hatto: Anton Korošec, Prime Minister. Review for History and Ethnography, Maribor 93=58(2022), 2–3, pp. 47–65

This paper examines the five-month premiership of the Slovene politician Dr Anton Korošec, from July-December 1928. It demonstrates how his time in office was heavily shaped by the legacy of the June 1928 'Skupština' assassinations. With this in mind, it argues that he struck a careful balance between attempting to appease both his precariously composed government and the Peasant Democrat Opposition Bloc, while

* Dr. Emma Hatto, doktorirala na Univerzi Southamtonu, Highfield Road, Southampton SO17 1BF, Velika Britanija. emmaannehatto@yahoo.co.uk

implementing policy reforms he believed would allow the Kingdom of Yugoslavia to better serve the interests of all of its national groups.

Keywords: Anton Korošec, political history, Yugoslavia, 1928.

Katoliški duhovnik in politik dr. Anton Korošec je bil nedvomno najpomembnejši slovenski politik medvojne Jugoslavije. Vodil je slovensko ljudsko stranko (SLS), ki je bila v tem obdobju največja in najbolj množična slovenska politična stranka v Kraljevini SHS. Dejansko je bila v sredini dvajsetih let prejšnjega stoletja Koroščeva krščansko socialno usmerjena SLS nedvomno prevladujoča stranka na slovenskem političnem prizorišču. In Korošec je imel pomembno vlogo tudi v širši jugoslovanski politiki. V dvajsetih letih prejšnjega stoletja je imel veliko ministrskih položajev v več koalicijskih vladah, preden je leta 1928 pet mesecev služil kot predsednik vlade. Odločno se je zavzemal za slovensko upravno samostojnost znotraj Kraljevine SHS. Zato je zagovarjal federalistično državno ureditev z deželno upravno avtonomijo Slovencev v dvajsetih letih prejšnjega stoletja. Po sprejetju izrazito centralistične vidovdanske ustave v Kraljevini SHS leta 1921 je zagotavljanje koncesij slovenski upravni samostojnosti postalo primarno težišče Koroščeve politike.

Vstop Antona Korošca na mesto predsednika vlade 27. julija 1928 je bil prelomni trenutek, tako zanj kot za Kraljevino SHS. Bil je edini nesrbski predsednik vlade prve Jugoslavije. Zato njegovo premiersko mesto izpodbija tradicionalno tezo med zgodovinarji, da medvojno obdobje razlagajo kot prevladujoč hud boj za oblast med Srbi in Hrvati.¹ Korošec je imel za vlogo jugoslovanskega predsednika vlade veliko izkušenj, čeprav je bil Slovenec in vodja slovenske politične stranke.² Svojo politično kariero je začel kot poslanec SLS v Celju leta 1906, ko je bilo mesto del avstrijske kronovine habsburške monarhije. Jugoslovansko politično kariero je gradil na izkušnjah predstavljanja Slovencev v večkulturni entiteti. Obvladal je skrbno ravnotežje med zavzemanjem za slovensko prebivalstvo in dajanjem prednosti temam, ki so zadevale celotno Kraljevino SHS. Menil je, da je oboje nujno in bo kar najbolje služilo slovenskim interesom. Do leta 1928 je bil nedvomno najizkušenejši slovenski politik v Kraljevini SHS in tudi eden najizkušenejših politikov nove države.

Korošec je že imel izkušnje z oblastjo nad večinskim neslovenskim prebivalstvom Kraljevine SHS, ko je julija 1928 postal predsednik vlade. Za kratek čas je bil podpredsednik vlade v prvem kabinetu srbskega radikala Protića. V tem času je navdušil srbske radikale s svojo pripravljenostjo, da

¹ Banac, *The National Question in Yugoslavia*, str. 6.

² Bister, *Anton Korošec: državnozbornski poslanec na Dunaju, življenje in delo 1872–1918*, str. 73.

daje prednost jugoslovanskim vprašanjem namesto slovenskim.³ Bil je tudi predsednik Jugoslovanskega kluba v habsburškem in jugoslovanskem parlamentarnem krogu ter predsednik Narodnega sveta Slovencev, Hrvatov in Srbov v razpadajočem habsburškem cesarstvu. Nato je bil novembra 1918 en mesec predsednik začasne države Slovencev, Hrvatov in Srbov, preden je bila kraljevina ustanovljena.⁴ V dvajsetih letih prejšnjega stoletja je dajal prednost gradnji odnosov s srbskimi radikali, Davidovićevo Jugoslovansko demokrasko stranko in manjšimi strankami, specifičnimi za nacionalne skupine, kot sta Barićeva Hrvaška ljudska stranka in Spahova JMO. Poleti 1928 je bil minister za notranje zadeve v Vukičevićevi srbski radikalno-demokratski SLS-JMO vladi.

Zakaj Korošec ni mogel dolgoročno obdržati vlade, ko je premiersko mesto zasedel s tako relevantnimi izkušnjami? Odgovor je v kaotičnih okoliščinah, v katerih je prišel na funkcijo. 28. junija 1928 se je poslanec črnogorskih Srbov Puniša Račić iz Srbske radikalne stranke odzval na spor z vodjo Hrvaške kmečke stranke Stjepanom Radićem tako, da je na seji skupščine potegnil pištolo.⁵ Dva hrvaška poslanca sta bila takoj ubita, trije pa ranjeni. Radić je pozneje zaradi poškodb umrl. Incident je povzročil politični kaos v Kraljevini SHS. Stanje ni bilo samo posledica atentatov v skupščini, saj je bil incident tudi posledica dolgoletnih hudih sporov in sovražnosti med procentralističnimi srbskimi radikali in HRSS, ki je zagovarjala hrvaško samostojnost. Srbsko-radikalni predsednik Vukičević je govoril, da Račić ni reprezentant strankine miselnosti, a so hrvaški kmetje odločili, da vladnim strankam ne gre več zaupati.⁶ Vukičević je kmalu odstopil; njegova vlada je padla in sledil je mesec političnega kaosa.

Kralj Aleksandar je Korošču ponudil vladni mandat, potem ko različni srbski in hrvaški politiki v tej krizi niso uspeli sestaviti vlade.⁷ Korošec je bil uspešen; njegova vlada je bila v bistvu nadaljevanje nekdanje Vukičevićeve vlade pred skupščinskimi atentati, katere del je bil Korošec sam.⁸ Sestavljali so jo Srbski radikali, Jugoslovanski demokrati, Jugoslovanska muslimanska organizacija in SLS. Funkcijo predsednika je prevzel z zavezanostjo k vzpostavitvi reda v skupščini po atentatih in reformi upravne strukture kraljevine.

³ Engelsfeld, *Prvi Parlament Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, str. 43.

⁴ L. Plut-Pregelj and C. Rogel, *The A to Z of Slovenia*, str. 241.

⁵ Nielsen, *Making Yugoslavs*, str. 58.

⁶ 'Stanko Majcen on the assassination of Croatian ambassadors in the Skupština, 1928,' str. 259.

⁷ Rahten, 'Anton Korošec and the »Croatian Question« in Yugoslavia,' str. 24.

⁸ S.STR. Ramet, *The Three Yugoslavias: State Building and Legitimation 1918–2005*, str. 74.

Korošec je bil deseti predsednik vlade Kraljevine SHS v desetih letih,⁹ njegova vlada pa ena od več kot dvajsetih, saj so jugoslovanske vlade v tem obdobju zaradi nesodelovanja med političnimi strankami tako hitro propadale.¹⁰ Njegova vlada je bila za Kraljevino SHS nenavadna, saj ni bil član ene največjih jugoslovanskih političnih strank. Ko je postal premier, je imela njegova SLS le 21 od 315 sedežev v Skupščini.¹¹ To je pomenilo, da je bila njegova vlada veliko bolj nestabilna kot Vukičevićeva, saj je Vukičevićeva srbska radikalna stranka imela 111 sedežev od 217-ih v vladni večini. Poleg tega je bil opozicijski blok kmečkih demokratov velika sila v skupščini s 87 poslanci. Korošec je bil zato pri podpori svoje vlade povsem odvisen od Srbskih radikalov, Jugoslovanskih demokratov in JMO. Samo na SLS se ni mogel zanesti. Moral je doseči ravnovesje, če je želel ostati predsednik vlade.

V tem članku se bom osredotočila na težave, s katerimi se je Korošec spopadel med premierskim mandatom. Pokazala bom, kako so v času njegovega mandata so prevladovala srbsko-hrvaške napetosti v skupščini po junjskih atentatih, izjemno ozka skupščinska večina njegove vlade in njegova odvisnost od srbskih radikalov. Ti dejavniki so ga ovirali pri uveljavljanju lastne politike kot predsednika vlade, kot je stopnja decentralizacije vlade, za katero je verjel, da bo država učinkoviteje delovala za nesrbe. Korošec je začel izvajati decentralizirano vlado, za katero je verjel, da bo kraljevini omogočila, da deluje v interesu svojih nesrbskih ljudstev. Njegovo kontroveržno imenovanje srbskega velikega župana v Zagrebško oblast decembra 1928 je dokončno destabiliziralo njegov položaj, zaradi česar je konec leta odstopil. Poskusi njegovega kabineta, da izvede reformo, so bili od začetka nenehno ovirani zaradi okoliščin, v katerih je prišel na položaj. Ni se mogel izogniti dediščini atentatov v skupščini.

Od trenutka, ko je postal predsednik vlade, je bila Koroščeva vlada deležna številnih kritik in spodkopavanj v parlamentu s strani Kmečko demokratskega bloka. To je bil opozicijski blok v parlamentu, ki sta ga sestavljali Radićeva HRSS in Pribičevići Samostojni demokrati. Potem ko je Radić zaradi poškodb umrl, ga je nasledil Vladko Maček. Oba bloka sta trdila, da je sovražen odnos Vukičevićeve administracije do HRSS in njene republikanske države povzročil skupščinske atentate. Ker je bila Koroščeva lastna vlada sestavljena iz istih štirih strank, kot je bila Vukičevićeva pred atentati, Maček in Pribičević Korošču nista priznala legitimnosti.¹² Trdila sta, da je potrebna

⁹ Bigelow, 'Centralisation Vs Decentralisation in Interwar Yugoslavia,' str. 158.

¹⁰ Drapac, *Constructing Yugoslavia: A Transnational History*, str. 105.

¹¹ TNA, FO 504/11, Sir H. Kennard to Sir Austin Chamberlain, 'Yugoslavia Annual Report 1928,' Belgrade, 7. januar 1929, str. 31.

¹² Maček, *In The Struggle For Freedom*, str. 126.

nova, nevtralna vlada brez vpliva Srbske radikalne stranke, da bi lahko nadaljevali z delom v skupščini in obnovili zaupanje v politični sistem. HRSS se je agresivno zavzemala za amputacijo hrvaških dežel.¹³

KOROŠEC KOT NEVTRALNI, PROJUGOSLOVANSKI PREMIER?

Korošec je dobil vladni mandat od kralja Aleksandra, ker je veljal za nevtralno osebnost in zaupanja vrednega politika. Bil je najbolj nepristranski kandidat, kar je bilo realno mogoče v tem trenutku v Kraljevini SHS kot posledica nadaljevanja sovražnosti med srbskimi radikali in blokom kmečkih demokratov po skupščinskih atentatih.¹⁴ Toda njegova vlada ni bila tako nepristranska. Volitev po atentatih kljub zahtevam bloka kmečkih demokratov ni bilo. To je pomenilo, da je moral Korošec svojo vlado zgraditi iz močno razdeljene skupščine. Njegova vlada je imela velik srbski radikalni element: 111 od njegove 211 poslanske večine je bilo srbskih radikalnih poslancev.¹⁵ Vključitev srbskih radikalcev v svojo vlado je bila za Korošca nujna, saj je blok kmečkih demokratov skupščino bojkotiral. Vztrajali so, da ne bodo sodelovali v delovanju parlamenta, dokler ne bo oblikovana nova, nevtralna vlada. Verjeli so, da je Koroščeva vlada s svojim velikim srbskim radikalnim elementom le rekonstruirana različica stare, ki je pripeljala do atentatov.¹⁶ Korošec se je te kritike svojega ravnanja zavedal, a mu zaradi bojkota bloka kmečkih demokratov ni preostalo drugega, kot da je skupaj s srbskimi radikali sestavil vladno večino. Izhajal je iz težkega položaja.

Zaradi svoje sestave vlade je Korošec hitro ugotovil, da se mora uveljaviti kot jugoslovansko misleči voditelj, da bi ugodil srbskim radikalcem in prepričal blok kmečkih demokratov, da prekine bojkot in z njim sodeluje. Časopis *Slovenec*, glasilo SLS, je Korošca prikazoval kot nevtralnega, preudarnega državnika, ki ga je potrebovala Kraljevina SHS. *Slovenec* je skušal navdušiti tudi poslance v skupščini, ki niso bili člani SLS, da bi prevzeli to miselnost. Časopis z dne 28. julija 1928 je na prvi strani objavil članek, ki je slavil, da je Korošec končal enomesečno politično krizo z uspešno sestavo vlade.¹⁷ *Slovenec* je priznal, da je njegova nova vlada v bistvu rekonstruirana različica Vukičevićeve četverne koalicije, vendar je menil, da realne alternative ni. *Slovenec* je poročal, da so se tega problema zavedali SLS, Srbski radikali, Jugoslovanski

¹³ Irvine, *The Croat Question*, str. 43.

¹⁴ 'Dr. Korošec bo kos svoj nalogi,' *Slovenec*, 2. avgust 1928, št. 174, str. 1.

¹⁵ TNA, FO 504/11, ostr. cit., str. 30.

¹⁶ Irvine, A, *The Croat Question*, str. 43.

¹⁷ 'Vlada dr. Anton Korošca,' *Slovenec*, 28. julij 1928, št. 170, str. 1.

demokrati in JMO v Koroščevi vladi. Želeli so se torej združiti pod Koroščevim vodstvom. Spoznali so, da mora sedaj imeti stabilnost Kraljevine SHS prednost pred osebnimi in strankarskimi težnjami, ker druge poti naprej za jugoslovansko politiko ni. Poleg tega je *Slovenec* po objavi premierskega mandata Korošča pohvalil, da se je v celotnem jugoslovanskem obdobju zavzemal za »enakost, samoupravne pravice in svoboščine.«¹⁸ Trdil je, da mu zato vsi jugoslovanski narodi lahko zaupajo, da bo »dal prednost blaginji celotne države in vseh njenih volivcev« in da bo deloval v smeri »sprave« z objektivnostjo in »poštenostjo v upravi.«

V petih mesecih premierskega mandata se je Korošec še naprej trudil prikazati kot angažiran, nevtralen, projugoslovanski politik, ki zastopa tako hrvaške interese kot svojo vladu in Slovence. S svojimi govori in intervjuji je govoril o sovražnostih med srbskimi radikali in HRSS ter o bojkotu skupščine s strani koalicije kmečkih demokratov. V intervjuju za belgijski časnik *L'Indépendance Belge* je dejal, da so bile te težave njegove glavne ovire, ko je poskušal vzpostaviti mir v političnem sistemu Kraljevine SHS.¹⁹ Toda večkrat je vztrajal, da bi bilo neprimerno, da bi povedal svoje osebno mnenje o sovražnostih srbskega radikalno-kmečkega demokratskega bloka. Verjel je, da bi moral igrati vlogo posrednika in ne avtoritete pri poskusu razrešitve teh napetosti. V svojem intervjuju za *L'Indépendance Belge* konec septembra je izrazil upanje, da bo tak dogovor dosežen »zelo kmalu«, vendar je priznal, da napredek ne bo mogoč, razen če si tega želita obe strani.²⁰

Koroščevo vztrajanje, da je bil nevtralen predsednik vlade in zavezan jugoslovanski politični stabilnosti, bloka kmečkih demokratov ni moglo prepričati. Glavni razlog za to je bil, da čeprav bi Korošec sam kot Slovenec lahko veljal za nevtralnega, njegova vlada to ni bila. Zaradi velikega srbskega elementa v njegovi vladi, kar je bilo težavno ves čas njegovega predsedstva, je bila zavrnitev sodelovanja kmečkih demokratov s Koroščem neizogibna. Takoj, ko je bil 27. julija Korošec razglašen za premiera, je hrvaški tisk začel obsojati njegovo vladu. Hrvaški dnevnik *Obzor* je Koroščevo vladu označil za preveč odvisno od srbskih radikalcev. Protestiral je, da je njegovo predsedovanje vladi torej pomenilo kontinuiteto s starim, skorumpiranim sistemom, ne pa spremembe, ki jih je blok kmečkih demokratov zahteval kot odgovor na Radićevo smrt.²¹ Hrvaški tisk je zahteval nove volitve in to je zahteval vse, dokler Korošec decembra istega leta ni bil prisiljen odstopiti.

¹⁸ 'Vlada slovenskega premiera,' *Slovenec*, 28. julij 1928, št. 170, str. 1.

¹⁹ 'Dr. Korošec o svoji nalogi,' *Slovenec*, 25. september 1928, št. 219, str. 1.

²⁰ Ibid.

²¹ 'Zagreb,' *Slovenec*, 28. julij 1928, št. 170, str. 2.

Poslanci HRSS so s hrvaškim tiskom trdili, da je treba Koroščevo vlado suspendirati, ker je bila neizogibno pristranska do srbskih radikalcev. Na to so gledali kot na predvidljivo posledico tako srbske radikalne sestave Koroščeve vlade kot majhnosti SLS. Koroščeva SLS je temu nasprotovala. Njegova stranka je Pribičeviću in Mačku sporočila, da sta sama odgovorna za prisotnost srbskih radikalov v Koroščevi vladi. Korošec je bil pripravljen sestaviti vlado z blokom kmečkih demokratov, a so ti zavrnilo sodelovanje, ker so želeli nove volitve in »nevtralno« vlado, čeprav ni bilo povsem jasno, kaj to pomeni.²² Preden je kralj Aleksandar Korošču ponudil vladni mandat, sta Radić in Pribičević zahtevala, da se mandat ponudi nepolitični osebnosti, ki bi lahko poskušala sestaviti vlado brez skupščinskih vplivov. Kralj Aleksandar je nato ponudil mandat srbskemu vojaškemu generalu Hadžiću v upanju, da bo morda lahko sestavil tako »nevtralno« nepolitično vlado.²³ Toda bil je neuspešen. Sestava Koroščeve vlade je bila zadnja možnost za Kraljevino SHS, če bi bil blok kmečkih demokratov odločen bojkotirati skupščino. Kmečki demokratiški blok ni hotel sprejeti Koroščeve vlade niti kot edine možnosti za politično stabilnost v kraljevini.

Slovenec je trdil, da je bilo vztrajanje HRSS, da je treba skupščinske atentate povezati s celim srbskim narodom, velik problem Korošča v času njegovega premierskega mandata. Zato je blok kmečkih demokratov zavračal sodelovanje z vsako vlado, v kateri so bili srbski radikalni poslanci. Čeprav je poskušal biti nevtralen, so Korošča imeli za pristaša srbskih radikalcev, saj je sodeloval v njihovih prejšnjih vladah. Zavrnilo so priznati legitimnost kakršne koli vlade s srbskimi radikali, saj se niso zavedali, da je vlada, ki jo je vzpostavil Korošec, zagotovo boljša od političnega kaosa.²⁴ SLS je protestirala, da brezkompromisnost bloka Kmečkih demokratov ovira Koroščeve poskuse parlamentarne sprave in mu onemogoča izvajanje reformne politike kot odgovor na skupščinske atentate in zahteve HRSS po avtonomiji Hrvaške.²⁵

Zanimivo je, da je SLS v mesecih po skupščinskih atentatih v člankih v *Slovenecu* začela uporabljati besedo »Hrvat« za označevanje poslancev Kmečko-demokratiškega bloka, kar dokazuje, da je SLS začela gledati na jugoslovansko politično življenje kot na plemensko polarizacijo.²⁶ Skupščinskih sovražnosti, ki so privedle do atentatov, ne bi smeli obravnavati kot srbsko-hrvaške,

²² 'Srečen izhod,' *Slovenec*, 29. julij 1928, št. 171, str. 1.

²³ TNA, FO 504/11, Sir H. Kennard to Sir Austin Chamberlain, 'Yugoslavia Annual Report 1928,' *Belgrade*, 7. januar 1929, str. 25.

²⁴ 'Vlada je prijateljica Hrvatov: Mačkov socialni in gospodarski bojkot bo škodoval samo Hrvatom,' *Slovenec*, 18. september 1928, št. 213, str. 1.

²⁵ 'Srečen izhod,' *Slovenec*, 29. julij 1928, št. 171, str. 1.

²⁶ 'Vlada je prijateljica Hrvatov: Mačkov socialni in gospodarski bojkot bo škodoval samo Hrvatom,' *Slovenec*, 18. september 1928, št. 213, str. 1.

temveč srbsko radikalno-HRSS. To je pomembna razlika, saj so bili v skupščini poslanci, ki so bili etnični Srbi in Hrvati, vendar niso bili vpleteni v te sovražnosti. Davidovičeva Jugoslovanska demokratska stranka na primer ni bila vpletena. Poleg tega je Pribičević svoje Neodvisne demokrate pripeljal v koalicijski blok z Radićevo HRSS, sam pa je bil hrvaški Srb. Korošec in njegova SLS sta to vedela in razumela zaradi lastnih koalicij in partnerstev z različnimi skupščinskimi strankami v dvajsetih letih. Da je torej *Slovenec* odpor v Skupščini začel poenostavljati kot »hrvaški« odpor, nakazuje, da je imela SLS konec septembra malo potrpljenja s HRSS in blokom kmečkih demokratov. Koroševa SLS je na problem HRSS v skupščini začela gledati kot na »hrvaški« problem, kar je posledica delovanja HRSS. Ironično, to ni bilo zaradi skupščinskih atentatov, temveč zato, ker HRSS ni hotela sodelovati z njegovo vlado in ga je obsodila za agenta srbskih radikalcev.

Poleg bojkota se je Korošec med premierskim mandatom soočal tudi s kritikami hrvaške politične elite. Predvidljivo je bila ta kritika tudi zaradi potrebnega srbskega radikalnega elementa njegove vlade. Med temi kritičnimi glasovi je bil tudi Ante Trumbić. Korošec je s Trumbićem tesno sodeloval že v zgodnjem jugoslovanskem obdobju. Kot vodja nekdanjega Jugoslovanskega odbora, ki je med prvo svetovno vojno zastopal jugoslovanske interese, se je Trumbić skupaj s Korošcem udeležil ženevske konference. Trumbić je bil torej podobno izkušen politik in je izvajal politični slog, ki je bil Korošču bolj znan in privlačen kot srbski radikalci in Radić. Na začetku jugoslovanskega obdobja je Trumbić nasprotoval tako srbskemu radikalnemu centralizmu kot Radićevemu brezkompromisnemu republikanizmu. V dvajsetih letih se je pridružil številnim političnim strankam. Po skupščinskih atentatih pa se je pridružil HRSS.²⁷ Ko je Korošec končal parlamentarno krizo po atentatih z oblikovanjem svoje vlade, je Trumbić v hrvaškem tisku trdil, da je bila parlamentarna kriza izdelana »igra«, da bi Vukičevićevo četverno koalicijo znova vrnili na oblast pod novim predsednikom vlade.²⁸ Trdil je, da je Koroščevo predsedništvo vladi kontinuiteta, ne sprememba, političnih in upravnih reform, ki jih je obljubil, ko je postal predsednik vlade, pa nima namena izvesti. Pravzaprav ni želel priznati, da je Korošec poskrbel, da je bilo v njegovem kabinetu manj srbskih radikalcev kot v Vukičevićevem, da so bili tisti srbski radikali, ki jih je imenoval v svoj kabinet, večinoma nova imenovanja in da je njegov kabinet zastopal jugoslovanske regije in ne le Beograda.²⁹ Trumbić je Koroščevo predsedništvo vladi zavrnil kot »srbski« poskus, da bi preostali

²⁷ 'Kaj napoveduje Zagreb,' *Slovenec*, 29. julij 1928, št. 171, str. 1.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Arhiv Jugoslavije, *Stenografske Beleške Narodne Skupštine*, 1927/28, IX, 1. avgust 1928, str. 3.

Evropi dokazal, da »na srbski strani ni hegemonije razpada odnosov med jugoslovanskimi Srbi in Hrvati.«³⁰ Vztrajal je, da je »neopravičljiv greh«, da Srbi niso priznali nevtralne vlade kot edine možnosti za povrnitev zaupanja Hrvatov v politični sistem.³¹ Koroščeva koalicijska vlada ni bila sprejemljiva.

To protikoroščevsko razpoloženje med HRSS in širšim blokom kmečkih demokratov se je nadaljevalo tudi med njegovim premierskim mandatom. Septembra je *Slovenec* poročal, da se je eden od njegovih novinarjev pogovarjal z »neimenovanim članom vlade« o »aktualnih političnih temah«. To je vključevalo sovražni odnos Mačka in Pribičevića.³² Anonimnega poslanca smo vprašali za mnenje o Mačkovem in Pribičevićevem bojkotu skupščine. Odgovoril je, da blok kmečkih demokratov meni, da Koroščeva vlada namer-no napada Hrvate – tako hrvaške poslance kot hrvaško prebivalstvo kraljevine. Dejal je, da se s tem stališčem ne strinja. Pravzaprav je vztrajal, da nobena prejšnja vlada ni tako dajala prednost hrvaškemu prebivalstvu kot Korošec. Trdil je, da čeprav Mačkova in Pribičevićeva zavrnitev sodelovanja z vlado škodita Koroščevim poskusom izvajanja reform, to najbolj škoduje Hrvatom. Maček je skupščino bojkotiral, ker je mislil, da bo finančno škodovala Srbom. Anonimni poslanec pa je vztrajal, da Mačkov bojkot ne bo prizadel toliko Srbov ali drugih narodnosti, kot je mislil. Namesto tega bi najbolj prizadelo hrvaške volilne enote, ker so jih zastopali skoraj izključno poslanci kmečkih demokratov. Anonimni poslanec je dejal, da »na Hrvaškem ne bo boljšega in znosnejšega položaja«, dokler blok kmečkih demokratov ne spremeni svojega odnosa in se odločil za sodelovanje s Koroščevo vlado.³³ Skrbelo ga je, da se to ne bi zgodilo. Poslanec je dejal, da je bojkot skupščine s strani bloka kmečkih demokratov še posebej ironičen, saj je Korošec nameraval podpreti gospodarstvo v hrvaških regijah. Hrvatom je bil pripravljen ponuditi 50.000.000 dinarjev za gospodarsko reformo. Korošec je bil torej potencialno velik prijatelj HRSS. Pomagati hrvaškim pokrajinam pa mu je preprečilo, ker njihovi lastni poslanci niso hoteli sodelovati z njim.

KOROŠČEVA POLITIKA KOT PREDSEDNIKA VLADE

Korošec je imel ob nastopu položaja predsednika vlade dve glavni ambiciji: pridobiti zaupanje bloka kmečkih demokratov in doseči skromno

³⁰ 'Kaj napoveduje Zagreb,' *Slovenec*, 29. julij 1928, št. 171, str. 1.

³¹ Ibid.

³² 'Vlada je prijateljica Hrvatov: Mačkov socialni in gospodarski bojkot bo škodoval samo Hrvatom,' *Slovenec*, 18. september 1928, št. 213, str. 1.

³³ Ibid.

decentralizacijo upravne strukture Kraljevine SHS. Za te ambicije se je odločil zaradi negotovega političnega položaja, ki ga je podedoval od Vukičevićeve vlade. Obe stvari sta bili tudi povezani. Hrvaška avtonomija je bila pomemben del manifestov HRSS v dvajsetih letih prejšnjega stoletja.³⁴ Zato bi bila skromna decentralizacija upravne strukture Kraljevine napredek za HRSS. Korošec je upal, da bo s tem dokazal, da je pripravljen sodelovati s Hrvati in izboljšati učinkovitost celotne kraljevine. Še več, decentralizacija je bila tudi pomemben del Koroščevih manifestov SLS v dvajsetih letih prejšnjega stoletja. Zato je svoje ambicije o preureditvi uprave združil z zahtevami HRSS. Njegova strategija mu je omogočala, da je skušal ugoditi bloku kmečkih demokratov z zasledovanjem lastnih slovenskih nacionalnih ambicij, hkrati pa kot jugoslovanski predsednik vlade delal za ves jugoslovanski narod. Ta metoda izvajanja omejene stopnje upravne decentralizacije se je verjetno zdela sprejemljiva tudi centralističnim srbskim radikalom, katerih podporo je Korošec potreboval, da bi se izognil padcu svoje vlade. Njegova politika decentralizacije uprave ni neposredno obravnavala ambicij hrvaške avtonomije. Namesto tega so uvedli skromno stopnjo samouprave v vseh nesrbskih regijah enako. Toda to politiko je kritiziral blok kmečkih demokratov. To je presenetljivo, saj je HRSS že od sprejetja centralistične vidovdanske ustave leta 1921 zahtevala podobne reforme. Ta negativna naravnost je bila posledica tega, da blok Kmečkih demokratov ni želel sodelovati s Koroščem in sprejeti njegove vlade, ne pa njegove politike.

V svojem prvem skupščinskem nagovoru kot predsednik vlade je Korošec pokazal, da razume, da mora poskušati pomiriti blok kmečkih demokratov, da bi rešil svojo vladu pred propadom. Večji del njegovega govora je bil o atentatih v skupščini. Govoril je o ozdravitvi odnosov med HRSS in srbskimi radikali ter o vrnitvi vere blokov kmečkih demokratov v jugoslovanski politični sistem. Korošec je 2. avgusta nagovoril skupščino in obsodil zločine srbskega radikalnega atentatorja Puniše Račića.³⁵ Poslancem HRSS je zagotovil, da umore njihovih kolegov ostro obsojajo vsi člani njegove nove vlade. Poudaril je, da je bilo Račićevo dejanje osebno in ne politično motivirano. Trdil je, da so bili torej skupščinski atentati grozen, a osamljen incident. To je bilo pomembno razlikovanje, saj je odstranilo kakršen koli namig na politični idealizem. Korošec je menil, da bi srbski radikali in HRSS lažje sodelovali v skupščini, če bi atentate razumeli kot osamljen incident, ki ne bi predstavljal razpoloženja srbske radikalne stranke.

³⁴ Irvine, *The Croat Question*, str. 41.

³⁵ 'Žalna seja narodne skupščina,' *Slovenec*, 2. avgust 1928, št. 174, str. 1.

Korošec je srbske radikale in HRSS spodbujal, naj se v interesu jugoslovanske politike in kraljevine odmaknejo od atentatov.³⁶ Pozval je blok kmečkih demokratov, naj se vrnejo na svoja mesta v skupščini. Dejal je, da razume njihove frustracije, in jih prosil, naj ponovno sodelujejo v politiki in mu pomagajo pri reformi političnega sistema. Njegov poziv ni uspel, vendar je pokazal večjo pripravljenost sodelovati s HRSS kot katerikoli predsednik vlade. To pa zato, ker se je Korošec zavzemal za jugoslovansko stabilnost. Spoznal je, da parlamentarni sistem ne more delovati učinkovito, če večina poslancev, ki zastopajo hrvaške regije, zavrača sodelovanje. Bil je pripravljen sklepati kompromise in jim dati koncesije kljub njihovemu sovražnemu ravnanju z njegovo vlado.

Korošec je svoj prvi skupščinski govor izkoristil tudi za predstavitev svoje politike, ki ji je kot premier želel dati prednost. Osredotočil se je na notranje zadeve, o zunanji politiki pa je spregovoril le na kratko.³⁷ To je bilo morda zaradi lastnih političnih izkušenj. V Vukičevićevi vladi je bil minister za notranje zadeve in na tem mestu je ostal kot predsednik vlade. Vendar je bilo to skoraj zagotovo zato, ker je vedel, da je podedoval kaotično politično situacijo v kraljevini, ki jo je bilo treba rešiti z reformo notranje politike. Napovedal je, da bo njegova vlada izvedla skromno decentralizacijo upravne strukture kraljevine.³⁸ To je bilo skladno z njegovo profederalistično miselnostjo. Povedal je, da namerava oblastnim skupščinam podeliti pooblastila za upravljanje nalog, za katere meni, da so primernejše za odločanje na lokalni ravni.

Oblastne skupščine so v kraljevini obstajale že, ko je Korošec postal predsednik vlade. Nastale so z vidovdansko ustavo, ki je kraljevino razdelila na 33 upravnih provinc.³⁹ Toda centralizirana oblika ustave je pomenila, da so imele oblastne skupščine od leta 1921 omejeno vlogo v političnem sistemu kraljevine. Prve volitve v oblastne skupščine po Vidovdanu so bile januarja 1927.⁴⁰ Leta 1927 sta slovenski oblastni skupščini v Ljubljani in Mariboru dobili nekaj koncesij glede finančne avtonomije in omejenega nadzora lokalne uprave. To je bilo zaradi Koroščevih pogajanj s srbskimi radikali. Korošec se je navdušil nad idejo, da bi to uveljavil po vsej kraljevini. Oblastnim skupščinam je želel dati omejen nadzor nad lokalnimi upravnimi zadevami in proračuni. Verjel je, da bi bilo to učinkovitejše od centralnega nadzora iz Beograda in bi nerskim pokrajinam dalo avtonomijo, za katero je mislil, da jo potrebujejo.

³⁶ Ibid.

³⁷ 'Žalna seja narodne skupščina,' *Slovenec*, 2. avgust 1928, št. 174, str. 1.

³⁸ TNA, FO 504/11, ostr. cit., str. 25.

³⁹ Fogelquist, *Politics and Economic Policy in Yugoslavia 1918–1928*, str. 127

⁴⁰ Ibid, str. 282.

Ker je bil Korošček premierski mandat tako kratek, je težko oceniti uspešnost njegove politike decentralizacije uprave. To politiko je opustila diktatura kralja Aleksandra, ki se je začela po padcu Koroščkove vlade decembra 1928. V času Koroščkovega predsedovanja vladi je decentralizacija pomenila za slovenske pokrajine velik uspeh, kar je podkrepilo njegovo prepričanje, da je to znotraj večnacionalne države dobra rešitev za majhne narode, kot so Slovenci. Ljubljanska in mariborska oblastna skupščina sta vse do decembra na svojih zasedanjih uspešno usmerjali pozornost na konkretna vprašanja v svojih regijah.⁴¹ Lokalne probleme sta lahko reševali učinkoviteje, kot je bilo mogoče, ko so lokalne zadeve urejali v Beogradu. V času Koroščkovega predsedovanja vladi sta ljubljanska in mariborska območna zbora obravnavala pomembna družbena vprašanja v svojih pokrajinah. Ljubljanska oblastna skupščina je dala prednost razvoju železniške infrastrukture in izboljšanju življenjskih pogojev železničarjev v izoliranih podeželskih okoljih.⁴² Mariborska oblastna skupščina je kot glavno vprašanje v pokrajini označila kmetijsko reformo. Obravnavala je povišanje kmečke zakupnine in pomanjkanje tržnih priložnosti za kmete.⁴³ Ker sta Ljubljanska in Mariborska oblastna skupščina že imeli določeno finančno avtonomijo, sta lahko namenili sredstva za reševanje teh težav. Vlagali sta v železniško infrastrukturo in lokalne tržne priložnosti za kmete in obrtnike.

Korošček je bil navdihnjen z uspehom svoje politike v obeh slovenskih pokrajinah, ki so ga po njegovem prepričanju pospešile koncesije do upravne in finančne avtonomije Ljubljanske in Mariborske oblastne skupščine že ob njegovem premierskem nastopu. Novembra je napovedal načrt za počasno uvedbo večje stopnje proračunskega nadzora v drugih oblastnih skupščinah v kraljevini.⁴⁴ Verjel je, da bo to kraljevini omogočilo boljše delovanje v interesu svojih nesrbskih narodov in izboljšalo učinkovitost v provincah. Poudaril je tudi, da lahko decentralizirana vlada učinkovito deluje le, če bi oblastne skupščine bile pripravljene delovati v »medsebojnem dogovoru« z osrednjo vlado v Beogradu.⁴⁵ Priznal je, da bo na začetku prišlo do težav, saj so oblasti počasi začele prevzemati več odgovornosti. Dejal pa je, da se je zavezal k reševanju teh problemov tako kot predsednik vlade kot notranji minister, da bi lahko nova politika učinkovito delovala za celotno kraljevino. Izjavil je, da bodo nastopile posledice za tiste, ki so izvajali korupcijo v oblastnih skupščinah. Te posledice bi veljale za vse člane vlade vseh narodnosti in političnih

⁴¹ 'Ljubljanska oblastna skupščina,' *Slovenec*, 27. oktober 1928, št. 247, str. 3.

⁴² Ibid.

⁴³ 'Mariborska oblastna skupščina,' *Domoljub*, 7. november 1928, str. 2.

⁴⁴ 'Jasna linija dr. Korošča,' *Slovenec*, 4. november 1928, str. 1.

⁴⁵ Ibid.

strank. Korošec je torej poslal jasno sporočilo. Predstavljal se je kot nevtralen, jugoslovansko usmerjen premier, ki ne bo toleriral korupcije nobenega člana vlade. Narodnost ni bila pomembna. Korupcija je bila velik problem v več vladah, odkar je bila ustanovljena Kraljevina SHS. Zato so obstajali pomisleki, da bi se s podelitvijo novih pooblastil oblastnim skupščinam lahko ponovile te težave v provincah. Jasno je povedal, da namerava to preprečiti.

Koroščeva decentralizirana vladna politika v hrvaških pokrajinah ni bila učinkovita. Vzrok je bil v dveh glavnih težavah. Začetni proračun, ki ga je Korošec dodelil oblastnim skupščinam, ni zadostoval, da bi HRSS tako hitro izvedla izdelane načrte modernizacije, ki so jih želeli. Zato je HRSS celotno Koroščevo politiko označila za neuspešno. Poleg tega je bila v hrvaških oblastnih skupščinah velika težava korupcija. Ta jim je preprečila, da bi izvajali specifično lokalno politiko v korist svojega prebivalstva, kot so to storili njihovi slovenski kolegi. Hrvaške oblastne skupščine so naložile visoke davke industrialcem v svojih pokrajinah, da bi ti imeli več sredstev za hitro reformo, ki so jo želeli izvesti.⁴⁶ To je hitro povzročilo razočaranje in nemire; nekateri so verjeli, da se hrvaška sredstva prerazporejajo v srbske regije. Vse to je pomenilo, da nova politika v hrvaških regijah ni bila učinkovita. Koroščeva decentralizirana politika je bila uspešna v slovenskih pokrajinah, kar nakazuje, da bi potencialno lahko delovala tudi za neslovenske dežele. Nacionalnim skupinam v kraljevini bi lahko omogočili nadzor nad svojimi zadevami. Toda Koroščeva decentralizirana vladna politika je tudi dokazala, da je treba imeti kompetentne, izkušene deželne oblastnike, ki bi bili pripravljeni sodelovati z osrednjo vlado v Beogradu. Uspeh političnega načrta v slovenskih pokrajinah je bil morda zato, ker so že leta 1927 dobili nekaj koncesij, zato so bili bolj izkušeni in pripravljeni. Za razliko od hrvaških pokrajin in drugih delov kraljevine se Ljubljanska in Mariborska dežela pred tem nista borili z upravno korupcijo. To je omogočilo, da je bil načrt uspešnejši. Korošec je to, kot kaže, razumel. To pojasnjuje tudi, zakaj je poudaril potrebo po izkoreninjenju korupcije na deželni ravni. Prevlada HRSS v hrvaških oblastnih skupščinah je pomenila, da so že od začetka nasprotovali Koroščevemu načrtu. To je oviralo njegovo učinkovitost. Koroščeva decentralizirana vladna politika bi lahko bila velik uspeh za Hrvaško, a njeni poslanci tega niso dovolili.

⁴⁶ TNA, FO 504/11, Sir H. Kennard to Sir Austin Chamberlain, 'Yugoslavia Annual Report 1928,' Belgrade, 7. januar 1929, str. 32.

KOROŠČEV ODPSTOP: PARLAMENTARNA KRIZA O ZAGREBŠKEM ŽUPANU

Korošček odstop na koncu nista povzročila sovražna opozicija in bojkot bloka Kmečkih demokratov. Njegova vlada je propadla zaradi njegove kontroverzne odločitve o imenovanju novega župana v zagrebški pokrajini in odvisnosti njegove vlade od več političnih strank z nasprotujočimi si političnimi pogledi. To odločitev in kaos, ki ga je povzročila, je dopisnik britanskega zunanje-ga ministrstva Howard Kennard opisal kot drugo parlamentarno krizo leta 1928.⁴⁷ Posledica ni bil le Korošček odstop. Bila je tudi katalizator kraljeve diktature kralja Aleksandra.

Decembrski dogodki v Zagrebu so pomembni, če hočemo razumeti, zakaj je Korošček sprejel odločitev, ki je povzročila tako veliko nepriljubljenost njegove vlade. Prvega decembra so v Zagrebu potekali protesti ob uradnem praznovanju desete obletnice Kraljevine SHS.⁴⁸ Po skupščinskih atentatih sta Maček in Pribičević večkrat zahtevala odpoved proslave. Toda njune zahteve so bile ignorirane, zato so protestniki prekinili praznovanje v Zagrebu in zahtevali amputacijo Hrvaške. Korošček je proteste v Zagrebu napovedal. Zagrebški policiji je naročil, naj jih takoj prekine, če se med praznovanjem pojavijo.⁴⁹ Skupina zagovornikov amputacije proti Srbom nastrojenih študentov zagrebške univerze je prišla na proslavo s črnimi zastavami, ki so predstavljale njihovo žalost, ker je nastala Kraljevina SHS. Kmalu je prišlo do pretepa s policijo. Dva policista sta bila ranjena, trije študenti pa ubiti.⁵⁰ Tri dni pozneje so študenti zagrebške univerze začeli stavkati v znak protesta proti policijski brutalnosti. Univerzo so morali začasno zapreti, zaradi česar je prišlo do novih spopadov s policijo.⁵¹

Korošček je incident obravnaval neusmiljeno. Skrbelo ga je, da bi se incident lahko poslabšal, če ne bi hitro ukrepal. Kot notranji minister je s položaja razrešil zagrebškega župana, ki je bil Hrvat, ker je menil, da se je prepočasno odzval na incident.⁵² Kontroveržno je bilo, da je za novega župana izbral srbskega vojaškega profesorja in generala Vojina Maksimovića in to odločitev sprejel, ne da bi o tem obvestil svoj kabinet. Bloki kmečkih demokratov so bili besni. *Slovenec* je Koroščevo odločitev utemeljil s tem, da se jugoslovanske notranje zadeve lahko izboljšajo le s »složnim sodelovanjem« vseh državnih politikov in državljanov. Pisalo je, da so Hrvati večkrat dokazali, da jim ne gre zaupati,

⁴⁷ TNA, FO 504/11, Sir H. Kennard to Sir Austin Chamberlain, 'Yugoslavia Annual Report 1928,' Belgrade, 7. januar 1929, str. 27.

⁴⁸ Nielsen, *Making Yugoslavs*, str. 65.

⁴⁹ Fogelquist, *Politics and Economic Policy in Yugoslavia 1918–1928*, str. 348.

⁵⁰ Biondich, *The Croat Peasant Party and the Politics of Mass Mobilisation*, str. 243.

⁵¹ Nielsen, *Making Yugoslavs*, str. 67.

⁵² Fogelquist, *Politics and Economic Policy in Yugoslavia 1918–1928*, str. 348.

da bodo dali prednost jugoslovanski stabilnosti. HRSS je bila odločena uničiti narodno enotnost v kraljevini in je bila odgovorna za decembrske proteste, ker ni ukrepala preventivno.⁵³ Tako je svojo odločitev pojasnil Korošec. Ker je vodstvo HRSS v zagrebški pokrajini pokazalo, da ceni protijugoslovansko razpoloženje pred mirom, je sklenil, da je potreben nov pristop.⁵⁴ Imenovanje Maksimovića za župana zagrebške pokrajine ne bi bilo potrebno, če bi bil blok kmečkih demokratov pripravljen sodelovati z vlado.

Koroščeva odločitev je razdelila njegovo koalicijsko vlado. To je ustrezalo srbskim radikalcem. Pravzaprav je odvisnost njegove vlade od srbskih radikalcev skoraj gotovo vplivala na njegovo odločitev. Vedel je, da bo njegova vlada padla brez njihove podpore, zato je moral sprejeti odločitev, ki jo bodo podprli. Odločitve pa ni delil z jugoslovanskimi demokrati v svoji vladi. Davidovičeva stranka je Maksimoviću nasprotovala, saj jih je skrbelo, da bi blok kmečkih demokratov srbskega vojaškega župana v zagrebški pokrajini razumel kot poskus vzpostavitve vojaške oblasti.⁵⁵ Kmečko demokratski blok Maksimoviću ni priznal legitimnosti župana zagrebške pokrajine. Zato so Jugoslovanski demokrati zavrnilo sodelovanje v Koroščevem kabinetu, dokler Maksimović ne bi odstopil in bi bil imenovan nov, hrvaški župan.⁵⁶ Korošec je bil postavljen v nemogoč položaj. Sestava njegove štiričlanske koalicijske vlade je pomenila, da ne more preživeti kot predsednik vlade brez podpore tako srbskih radikalcev kot jugoslovanskih demokratov. SLS je trdila, da je krivo staro rivalstvo med strankama. Vztrajali so pri nasprotnih stališčih, zaradi česar Koroščeva vlada ni mogla delovati. Maksimovića ni mogel razrešiti, sicer bi izgubil podporo srbskih radikalcev. A če Maksimovića ne bi razrešil, bi izgubil podporo jugoslovanskih demokratov. Rešitve ni bilo, zato je bil 30. decembra prisiljen odstopiti.

KRALJEVA DIKTATURA

S padcem Koroščeve vlade se je končalo prvo parlamentarno obdobje v Jugoslaviji. Kralj Aleksandar je menil, da iz skupščine ni mogoče sestaviti nove vlade. Korošec je bil njegovo zadnje upanje. Zato je 6. januarja razglasil kraljevo diktaturo. Trdil je, da parlamentarni demokraciji ni uspelo ustvariti miru

⁵³ 'Streljanje v Zagrebu,' *Domoljub*, 5. december 1928, str. 1.

⁵⁴ 'Združeni napadi na dr. Korošca,' *Slovenec*, 6. december 1928, str. 1.

⁵⁵ TNA, FO 504/11, Sir H. Kennard to Sir Austin Chamberlain, 'Yugoslavia Annual Report 1928,' Belgrade, 7. januar 1929, str. 27.

⁵⁶ *Ibid*, str. 28.

in stabilnosti, zato je potreben nov pristop. Toda kraljev poskus pri ustvarjanju državne stabilnosti ni bil uspešnejši od Koroščeve vlade.⁵⁷

Korošec je imel kot predsednik vlade nemalo težav. Večino teh je podedoval od prejšnje vlade. Izjema pri tem je Maksimovičeva kriza, ki je na koncu povzročila njegov odstop. Sestava Skupščine, ki jo je podedoval, je zahtevala oblikovanje večstrankarske koalicije. Korošec je bil popolnoma odvisen od podpore Srbskih radikalov in Jugoslovanskih demokratov; oviral ga je bojkot skupščine s strani kmečkih demokratov zaradi atentatov. Korošec se je kot predsednik vlade skušal prikazati kot nevtralna oseba. Maček in Pribičević sta se nedvomno zdela bolj sprejemljiva kot srbska alternativa, čeprav sta še vedno nasprotovala njegovi vladi zaradi srbskega radikalnega elementa v njej. Njegova vladna politika decentralizacije je HRSS priznala koncesije glede reforme, ki so jo zahtevali, vendar to ni bilo dovolj, da bi jih pomirili, ker ni pripeljalo do takojšnjih sprememb.

Navsezadnje je Koroščevo kratko premierstvo dokazalo, da bi lahko jugoslovanski politiki ne glede na narodnost dali prednost interesom celotne kraljevine, če bi imeli projugoslovansko mentaliteto. Pokazal je tudi, da je možno, da vodja majhne stranke, specifične za nacionalno skupino, predseduje Kraljevini SHS, če ima te lastnosti. A to je mogoče le, če ima podporo večjih skupščinskih strank. Ni bilo dovolj, da je bil Korošec izkušen, sposoben, jugoslovansko misleči voditelj, ki ga je kraljevina potrebovala. Še vedno je bil odvisen od drugih, večjih jugoslovanskih političnih strank. Potreboval je sodelovanje z njimi in drugega z drugim kljub pogosto drastično nasprotujočim si političnim stališčem. Brez tega sodelovanja je bil nemočen, kar dokazuje velikožupanski incident, ki je nenadoma končal njegovo premiersko funkcijo.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

TNA (*The National Archives of the United Kingdom, London*), FO 504/11, Sir H. Kennard to Sir Austin Chamberlain, 'Yugoslavia Annual Report 1928,' Belgrade, 7 January 1929.

Arhiv Jugoslavije, Stenografske Beleške Narodne Skupštine, 1927/28, IX, 1. avgust 1928.

Periodične publikacije

'Dr. Korošec bo kos svoj nalogi,' *Slovenec*, 2. avgust 1928, št. 174, str. 1.

'Dr. Korošec o svoji nalogi,' *Slovenec*, 25. september 1928, št. 219, str. 1.

⁵⁷ H. Seton-Watson, *The Sick Heart of Europe*, str. 35.

- 'Jasna linija dr. Korošca,' *Slovenec*, 4. november 1928, str. 1.
- 'Kaj napoveduje Zagreb,' *Slovenec*, 29. julij 1928, št. 171, str. 1.
- 'Ljubljanska oblastna skupščina,' *Slovenec*, 27. oktober 1928, št. 247, str. 3.
- 'Mariborska oblastna skupščina,' *Domoljub*, 7. november 1928, str. 2.
- 'Srečen izhod,' *Slovenec*, 29. julij 1928, št. 171, str. 1.
- 'Streljanje v Zagrebu,' *Domoljub*, 5. december 1928, str. 1.
- 'Vlada dr. Anton Korošca,' *Slovenec*, 28. julij 1928, št. 170, str. 1.
- 'Vlada je prijateljica Hrvatov: Mačkov socialni in gospodarski bojkot bo škodoval samo Hrvatom,' *Slovenec*, 18. september 1928, št. 213, str. 1.
- 'Vlada slovenskega premijera,' *Slovenec*, 28. julij 1928, št. 170, str. 1.
- 'Zagreb,' *Slovenec*, 28. julij 1928, št. 170, str. 2.
- 'Združeni napadi na dr. Korošca,' *Slovenec*, 6. december 1928, str. 1.
- 'Žalna seja narodne skupščina,' *Slovenec*, 2. avgust 1928, št. 174, str. 1.

Literatura – monografije

- Banac, Ivo, *The National Question in Yugoslavia: History, Origins, Politics* (Ithaca and London: Cornell University Press, 1984).
- Biondich, Mark, *Stjepan Radić, The Croat Peasant Party and the Politics of Mass Mobilisation, 1904–1928* (Toronto: University of Toronto Press, 2000).
- Bister, Feliks J, *Anton Korošec: državnozbornski poslanec na Dunaju. Življenje in delo 1872–1918* (Ljubljana: Slovenska matica, 1992).
- Drapac, Vesna, *Constructing Yugoslavia: A Transnational History* (London: Palgrave MacMillan, 2010).
- Engelsfeld, Neda, *Prvi Parlament Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca – privremeno narodno predstavništvo* (Zagreb: Globus, 1989).
- Fogelquist, Alan, *Politics and Economic Policy in Yugoslavia 1918–1929* (Morrisville, North Carolina: Lulu Press, 2011).
- Irvine, Jill A, *The Croat Question: Partisan Politics in the Formation of the Yugoslav Socialist State* (San Francisco, CA: Westview Press, 1993).
- Maček, Vladko, *In The Struggle For Freedom*, translated by Elizabeth and Stjepan Gazi (New York: Robert Speller, 1957).
- Nielsen, Christian Axboe, *Making Yugoslavs: Identity in King Aleksandar's Yugoslavia* (Toronto: University of Toronto Press, 2014).
- Plut-Pregelj, Leopoldina and Rogel, Carole, *The A to Z of Slovenia* (Plymouth: Scarecrow Press Inc, 2010).
- Ramet, Sabrina P, *The Three Yugoslavias: State Building and Legitimation 1918–2005* (Indianapolis: Indiana University Press, 2006).

Literatura – članek

Bigelow, Bruce, 'Centralisation Vs Decentralisation in Interwar Yugoslavia,' *Southeastern Europe*, 1:2, 1974, str. 157–172.

Rahten, Andrej, 'Anton Korošec and the »Croatian Question« in Yugoslavia,' *Časopis povijest zapadne hrvatske*, 7:12, 2017, str. 13–33.

'Stanko Majcen on the assassination of Croatian ambassadors in the Skupština, 1928,' *Jugoslavija 1918–34: Zbirka dokumenta*, ur. Branko Petranović and Momčilo Zečević (Belgrade: Izdavačka radna organizacija rad, 1985) str. 259.

ANTON KOROŠEC, PRIME MINISTER

Summary

The Slovene Catholic priest and leader of the Slovene People's Party (SLS) Dr Anton Korošec became prime minister of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (SHS) at a pivotal moment in its history. The kingdom plunged into political chaos in the aftermath of the June 1928 'Skupština' assassinations, which polarised Yugoslav politics along largely Serb-Croat lines. As a Slovene, and a relatively neutral figure within this hostile political context, King Aleksandar granted Korošec the mandate to form a government as something of a last resort, following a series of failures to do so by prominent politicians from the major Yugoslav political parties of the period.

In late July 1928, Korošec succeeded in forming a quadruple coalition government consisting of his own SLS, the Serb Radicals, Yugoslav Democrats and Yugoslav Muslim Organisation (JMO) as a result of his parliamentary connections. Mindful of the importance of inter-party cooperation for a small, national group-specific party such as the SLS, he had spent the first decade of his Yugoslav political career forming working relationships with his non-Slovene colleagues in the 'Skupština' (National Assembly). This paper argues that Korošec was unable to escape the legacy of the 'Skupština' assassinations. The Peasant Democrat Bloc refused to recognise his government's legitimacy due to its heavy Serb Radical element, launching a boycott as a result. The composition of the 'Skupština' he had inherited, however, combined with the bloc's refusal to engage with Yugoslav parliamentary life, necessitated such a coalition. As a consequence, Korošec's five-month premiership was comprised of a constant struggle to convince the Peasant Democrat Bloc to cooperate with his government, while simultaneously appeasing the Serb Radicals, Yugoslav Democrats and JMO upon whom his position depended. Simultaneously, he attempted to use his premiership to address both his own SLS's pro-autonomy manifesto and the rigid state centralism which he perceived to be the root cause of the 'Skupština' assassinations. He began to implement a degree of limited administrative devolution along existing provincial lines which was successful in the Slovene lands, but poorly received in Croatia due to corruption and mismanagement. This paper concludes by examining the Zagreb Župan incident as the catalyst for Korošec's resignation. It argues that he was a capable, suitably Yugoslav-minded statesman, whose failure to hold together a lasting government was a result of the political landscape he inherited.

ANTON KOROŠEC, MINISTERPRÄSIDENT

Zusammenfassung

Der slowenische katholische Priester und Vorsitzender der Slowenischen Volkspartei (SLS) Dr. Anton Korošec wurde zu einem entscheidenden Zeitpunkt in der Geschichte des Königreichs der Serben, Kroaten und Slowenen (SHS) zum Ministerpräsidenten ernannt. Nach den Skupština-Attentaten vom Juni 1928, die die jugoslawische Politik weitgehend auf serbisch-kroatischer Seite polarisierten, stürzte das Königreich ins politische Chaos. Als Slowenen und eine relativ neutrale Figur in diesem feindseligen politischen Kontext beauftragte König Aleksandar Korošec quasi als letzten Ausweg mit der Bildung einer Regierung, nachdem eine Reihe prominenter Politiker der wichtigsten jugoslawischen Parteien jener Zeit daran gescheitert waren.

Ende Juli 1928 gelang es Korošec dank seiner parlamentarischen Beziehungen, eine Viererkoalitionsregierung zu bilden, die aus seiner eigenen Slowenischen Volkspartei (SLS), den Serbischen Radikalen, den Jugoslawischen Demokraten und der Jugoslawischen Muslimischen Organisation (JMO) bestand. Da er sich der Bedeutung der parteiübergreifenden Zusammenarbeit für eine kleine, auf eine nationale Gruppe zugeschnittene Partei wie die SLS bewusst war, hatte er das erste Jahrzehnt seiner jugoslawischen politischen Karriere damit verbracht, Arbeitsbeziehungen zu seinen nicht-slowenischen Kollegen in der „Skupština“ (Nationalversammlung) aufzubauen. In diesem Beitrag wird die These vertreten, dass Korošec sich dem Erbe der Attentate in der „Skupština“ nicht entziehen konnte. Der Block der Bauerndemokraten weigerte sich, die Legitimität seiner Regierung anzuerkennen, da sie stark von serbischen Radikalen geprägt war, und leitete daraufhin einen Boykott ein. Die Zusammensetzung der „Skupština“, die er geerbt hatte, und die Weigerung des Blocks, sich in das jugoslawische parlamentarische Leben einzubringen, erforderten jedoch eine solche Koalition. Infolgedessen bestand die fünfmonatige Amtszeit von Korošec aus einem ständigen Kampf, um den Block der Bauerndemokraten zur Zusammenarbeit mit seiner Regierung zu bewegen und gleichzeitig die serbischen Radikalen, die jugoslawischen Demokraten und die JMO zu beruhigen, von denen seine Position abhing. Gleichzeitig versuchte er, sein Amt als Ministerpräsident zu nutzen, um sowohl gegen das autonomiefreundliche Manifest seiner eigenen SLS als auch gegen den starren staatlichen Zentralismus vorzugehen, den er als Ursache für die Attentate in der „Skupština“ ansah. Er begann mit der Umsetzung einer begrenzten administrativen Dezentralisierung entlang der bestehenden Provinzgrenzen, die in den slowenischen Ländern erfolgreich war, in Kroatien jedoch aufgrund von Korruption und Misswirtschaft schlecht aufgenommen wurde. Der Beitrag schließt mit einer Untersuchung des Zagreber Župan-Zwischenfalls als Auslöser für den Rücktritt von Korošec. Es wird argumentiert, dass er ein fähiger, entsprechend jugoslawisch gesinnter Staatsmann war, dessen Versagen, eine dauerhafte Regierung zusammenzuhalten, eine Folge der politischen Landschaft war, die er geerbt hatte.